

42. Kutlu annenin çiçek dünyasındaki kutlu yansımaları¹

Aynur KOÇAK²

Merve GÜNALTAY BAŞAK³

APA: Koçak, A. & Günaltay Başak, M. (2023). Kutlu annenin çiçek dünyasındaki kutlu yansımaları. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (Ö13), 741-754. DOI: 10.29000/rumelide.1379216.

Öz

Sembol dünyası içinde güzellikleri, renkleri, narinlikleri ve kokularıyla çiçeklerin ön plana çıktığı görülür. Özellikle çiçekle kadın arasında ilişki kurulur ve çiçek, kadınla ilgili sembollerin vazgeçilmez bir unsuru olarak sanat ve edebiyatta dikkat çeker. Çok eski çağlardan bu yana insan hayatının önemli bir parçası olmasının yanında ritüellere eşlik eden çiçeğin kutsalla ilişkisi çeşitli akademik araştırmalarda özellikle vurgulanır. Mit dünyasında da tanrıçalarla ilişkilendirilen çiçek, daha sonra kutsal annenin bir sembolü olarak görülür. Geçişten bugüne kutsal olanı anmada önemli bir yeri olan çiçek tek tanrılı dinlerde de yerini koruyarak kadınla ilişkilendirilir. Hristiyanlıkta “Tanrı doğuran” yani “Theotokos” olarak nitelenen Meryem Ana, ona atfedilen özellikler doğrultusunda çiçek dünyasının merkezinde yerini alır ve özellikle çiçeklerle birlikte anılır. Meryem Ana ile ilgili anlatılarda çiçek sembolüne sıkça rastlanır. Kaynaklarda onun fiziksel görünüşü hakkında bilgilere yer verilirken doğanın eşsiz güzelliklerinden olan çiçeklerle bedeninin bazı bölümleri özdeşleştirilir. Onun saçları, teni, elleri ya da parmaklarının narinliğinden bahsedilirken çiçeklerden örnekler verilir. Meryem Ana ile ilgili anlatılarda karşılaşılan çiçeklerden; zambak, gül, lale, menekşe, nilüfer, kadife çiçeği, hanımeli ve sarmaşık geleneksel uygulamalarda da dikkat çeker. Bu çiçekler bazen Meryem Ana tarafından gerçekleştirilen bir mucizeye eşlik ederken bazen de bir damla gözyaşıyla birlikte yası ifade eder. Bu çalışmada kutsal anneye layık görülen çiçeklerle, bu çiçeklerin Meryem Ana’ya ait hangi özellikleriyle nasıl bir bağlantı kurulduğu yansıttığı değerlendirilecektir.

Anahtar kelimeler: Meryem Ana, sembol, çiçek, anne

Blessed reflections of the blessed mother in the flower world

Abstract

In the world of symbols, flowers come to the foreground with their beauty, colours, delicacy and fragrance. In particular, a relationship is established between flowers and women, and the flower draws attention in art and literature as an indispensable element of symbols related to women. In addition to being an important part of human life since ancient times, the relationship of the flower, which accompanies rituals, with the sacred is emphasised in various academic studies. The flower, which is also associated with goddesses in the world of myth, is later seen as a symbol of the holy mother. The flower, which has an important place in commemorating the sacred from the transition

¹ Bu makale Yıldız Teknik Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinasyon Biriminde “SDK-2023-5876” numara ile desteklenen ve aynı adı taşıyan “Karamanlıca Hz. Meryem Kitabı Üzerine Kültürel Bir İnceleme” başlıklı Doktora Tezi’nden üretilmiştir.

² Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (İstanbul, Türkiye), nurkocak@yildiz.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-9555-1088 [Araştırma makalesi, Makale kayıt tarihi: 29.08.2023-kabul tarihi: 19.10.2023; DOI: 10.29000/rumelide.1379216]

³ Doktora Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Doktora Programı (İstanbul, Türkiye), m.gnlty@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-0140-6307

to the present day, preserves its place in monotheistic religions and is associated with women. In Christianity, the Virgin Mary, who is described as "Deiparous" or "Theotokos", takes her place at the centre of the flower world in line with the characteristics attributed to her and is especially commemorated with flowers. The flower symbol is frequently encountered in narratives about the Virgin Mary. While the sources include information about her physical appearance, some parts of her body are identified with flowers, which are among the unique beauties of nature. When talking about the delicacy of her hair, skin, hands or fingers, examples of flowers are given. Among the flowers encountered in the narratives about the Virgin Mary; lily, rose, tulip, violet, lotus, marigold, honeysuckle and ivy also draw attention in traditional practices. While these flowers sometimes accompany a miracle performed by the Virgin Mary, sometimes they express mourning with a drop of tear. In this study, it will be evaluated how these flowers reflect the connection between the flowers deemed worthy of the holy mother and the characteristics of the Virgin Mary.

Keywords: Virgin Mary, symbol, flower, mother

Giriş

İnsanın varoluş yolculuğunda kendini ifade etme biçimlerinden biri sembollerdir. Sembollerin, insanoglunun düşüncüsü, evren hakkında tasavvuru, sahip olduğu inanç dünyası ile hayat tarzı özelinde temel bilgiler bulunduran bir tohum vazifesi gördüğü söylenebilir. Ekilen bir tohum olarak düşünüldüğünde semboller, anlam dünyası ya da geleneğe bağlı olarak farklı koku ve renklerdeki çiçekler gibidirler. Çeşitli kültür ortamlarında filizlenen bu çiçekler artık ilk formlarından evrilerek tamamen farklı bir mana dünyasına aittirler (Yılmaz, Fırkan, 2019: 233). Pek çok sembol içinde güzellikleri, renkleri, narinlikleri, kokuları ve diğer yönleriyle çiçeklerin mit dünyasından günümüze çeşitli oluşumları yönüyle ön plana çıktığı görülür. Hoş koku ve görünümüleriyle dikkati çekerek yaşamın her alanında kendilerine yer edinen çiçekler sevinçlerin, hüznünlerin, kazançların, kayıpların, aslında tamamıyla hayatın içerisinde baş roldedir. Yaşamın "arzu nesnelere"nden (Koçak, 2009: 2) biri olan çiçeğin güzellğine bakan kimse, onun taç yapraklarındaki renklerde hayatın kendisini görür.

Doğada çeşitli özellikleriyle çiçek ve kadın arasında sıklıkla bir ilişki kurulur. Mit dünyasında anneyle eş tutulan doğanın içinde çiçek de kadınla ilgili sembollerin vaz geçilmezi olarak dikkat çeker. Çiçeğin özellikle ritüellere eşlik etmesi de onun kutsalla ilişkisi yönünden dikkate değerdir. Antik Yunan döneminde kadınlar tanrıçanın, onların kalplerine dokunabilmesi için kendilerini ondan gelecek güce hazırlar ve gizli bir ayin gerçekleştirirler (Mascetti, 1990: 124). Çiçek, Taoist geleneğinde ise aydınlanmanın en yüksek aşamasını temsil eder. Bu da başın tepesinden büyüyen altın bir çiçek olarak resmedilir. Yine Taoist gelenekte çiçeklerin şekilleri de önemlidir. Taç yaprakları güneşten gelen ışıkları karşılar gibi dışa doğru çıkıntı yaparsa bu çiçekler güneşle ve dünyanın, evrenin ya da bilincin merkezi fikriyle ilişkilendirilirler⁴.

Çiçeğin oluşumu, şekli, rengi ve kokusu özellikle kutsalla bağlantılı ve sembolik yönlü anlatılar olan mitoslarda, yüce varlıklar arasında tanrıçalara uygun görülmüştür. Yunan mitolojisinde batı rüzgâr tanrısı Zephyrus ile evli olan Chloris adında bir çiçek tanrıçası vardır. Roma mitolojisinde yine bir tanrıça çiçekle özdeşleştirilir, tanrıça Flora adını alır ve her yıl "Floralia" olarak bilinen bir kutlamayla onurlandırılır. Sıklıkla çiçek tutarken ya da çiçek saçarken resmedilen bu tanrıçanın çiçek taçlı görüntüsü Roma dönemi sikkelerinde yer alır⁵. Azteklerin ise "dik duran çiçek" anlamına gelen

⁴ <http://www.mythencyclopedia.com/Fi-Go/Flowers-in-Mythology.html> (07.03.2023)

⁵ <http://www.mythencyclopedia.com/Fi-Go/Flowers-in-Mythology.html> (02.02.2023)

Xochiquetzal adında bir cinsellik ve doğurganlık tanrıçası olduğu bilinir Tanrıça, elinde bir buket çiçek taşır ve saçına çiçekten bir çelenk takar. Günümüze ulaşan Aztek şiirlerinde, Azteklerin, çiçekleri hem yaşamın hem de ölümün sembolü olarak kabul ettikleri görülür (Narçın, 2010: 101). Antik Yakın Doğu mit dünyasına bakınca da çiçekler ve tanrıçalar arasında kurulan bağ dikkat çeker. Örneğin zambak, yaratılış ve bereket tanrıçası, aynı zamanda bakire Astarte şeklinde anılan İştar'la ilişkilendirilir.

Hristiyanlığın ilk dönemlerinden itibaren kilise sembollerden istifade eder. İlk Hristiyan toplumunda ise insanlar inançlarını gizlemek için sembollerini zaman zaman koruyuculukları için kullanırlar (Haig, 1913: 9). Duygu ve düşünceleri temsil etme ya da koruma gibi özelliklere sahip olan semboller *Eliade*'ye göre, yalnızca objektif bir sahiciliği yansıtmaz, köklü ve derin manaları da barındırır (2003: 113). Hristiyanlık içerisindeki sembollerin anlam ve amaçlarının yorumlanması da bu bağlamda yapılabilir. Çünkü dinlerde bulunan semboller bilhassa, kutsal ifade etmek ya da ona ulaşmak amacıyla kullanılırlar. Hristiyanlıkta semboller mesajlarla doludur ve amaçları kozmik ritimler ile kutsala ulaşmaktır (Atasağun, 1996: 10). Kutsal olana ulaşmak için kullanılan semboller, dua esnasında dua edene eşlik eder. Bu, bazen bir haç olurken bazen de bir çiçek olur.

Kutsal olanı anmada önemli bir yeri olan çiçeğin tek tanrılı dinlerde de yerini koruyarak kadınla ilişkilendirildiği görülür. Hristiyanlıkta “tanrı doğuran” olarak nitelenen Meryem Ana da ona atfedilen özellikler doğrultusunda çiçek dünyasının merkezinde yerini alır. Hz. Meryem, Kur'an-ı Kerim'de kendi adıyla zikredilen tek kadındır ve otuz dört âyette ondan bahsedilir. Meryem Ana'nın sembollerinin kökleri toprak anaya kadar uzanır ve bu bereketli bahçede tohumlar, çiçekler ve ağaçlar onu temsil eder. *Jung*'a göre, Meryem Ana, kolektif bilinçdışında kutsal anne arketipinin önemli sembollerinden biridir. Bu arketip; Tanrı'nın annesi, tanrıça, “Bakire Meryem, gök, toprak, ay, doğum ve dölleme yeri olarak tarla, ağaç, kap biçiminde çiçek, rahim gibi çeşitlidir. Bunlara ek olarak, anne arketipi; iyi olan, bakıp büyüten, bilgelik, ruhsal yücelik, taşıyan, bereket ve besin kaynağı” gibi özelliklere sahiptir (2005: 121). “Anne arketipi, ilk olarak gelişen ve bireyin bütünleşme (kendilik) sürecinin en önemli parçası olan kısım’dır” (Koçak ve Gürçay, 2017: 272). Tıpkı doğada tohumunu paylaşan ağaç ya da bitkiler gibi insan bedeni de annenin paylaştığı hücrelerin enerjisi ve bereketiyle şekillenip yetişir. “Anne; verimlilik, bereket sembolüdür. Karanlık, nemli, ıslak, gizemli... olanlar hep anneye aittir. Bu bağıntılı özellikler değişik sembollerde ortaya çıkar” (Koçak ve Mollaibrahimoğlu, 2009: 3). Yunan mitolojisinde ekinlerin tanrıçası Demeter gelincikle ilişkilendirilir. Demeter'in kızı Persephone Hades tarafından kaçırdığı esnada topladığı çiçekler gelinciktir. Yaşlı bir anneyi temsil eden Demeter de başında ve elinde gelincik çiçekleriyle tasvir edilir. Çiçek ve anne arasında kurulan bir ilişki de Filistin gülü olarak adlandırılan çiçekte görülür. Filistin gülü, Fadime Ana, Havva Ana ya da Meryem Ana Otu olarak da adlandırılır. Bu bitkiye ait çiçekli ve beyaz kısımlar kurutulup istifade edilir. Anadolu'da bebeğini dünyaya getirecek olan anne adayının kolay doğum yapması için bu bitkiden yararlanılır. Suya konulunca yaprakları yavaş yavaş açan bu çiçeğin Havva Ana'nın ellerini sembolize ettiği bilinir. Çiçek açıldıkça Havva Ana'nın da ona ellerini açacağı böylece hamile kadının da kısmetinin açılacağına inanılır (Gezgin, 2010: 86- 87).

Kaynaklarda Meryem Ana'nın fiziksel görünüşü hakkında bilgilere yer verilirken doğanın eşsiz güzellikleriyle de bedeninin bazı bölümleri özdeşleştirilir. Onun saçları, teni, elleri ya da parmaklarının narinliğinden örnekler verilir. Bunların özellikle çiçeklerle birlikte anıldığı göze çarpar. Belki de bu nedenle Meryem Ana ile özdeşleştirilen çiçekler verimlilik açısından bereketli, çok katmerli ve genellikle büyük yapraklıdır. Örneğin, Louis Gemminge'nin yazdığı “Mary's Flower” isimli kitapta, *Lotus corniculatus* “gazel boynuzu” olarak bilinen çiçek, Orta çağ Hristiyan inancından itibaren onun zarif

parmakları ile anılarak ismine “Our Lady’s finger” denmiştir⁶. Ayrıca *Skinner* da çiçekler ve efsanelerini kaleme aldığı eserinde “Cowslip” yani Çuha çiçeğinin Meryem Ana’nın eldiveni olarak adlandırıldığından söz eder (1911:22). Meryem Ana’ya edilen dualarda bazen onun bir heykelinin yanında sıralanan çiçekler bulunur. Bu çiçekler rastgele seçilmez ve o günün önemini ya da Meryem Ana’nın “bir olma” özelliğini simgeler. “The New Month of Mary” isimli kitabında *Kenrick*, Meryem Ana hakkında şunları kaleme alır:

Meryem Ana’nın oğlu kendisine layık olmayan bir Anneye sahip olamazdı. O, doğası gereği doğanın sunabileceği her şeye sahip olmalıydı, Tanrı onu lütfuyla ve sahip olabileceği her şey ile yaratmıştır. Bu nedenle, o bir zambak kadar güzel ve alımlıydı, yüzü ve kişiliği bir gül kadar tatlı ve minnettardı, ruhu ise yüzüne bir parlaklık veren ışık sayesinde görkemle parlıyordu (1904: 4).

Meryem Ana ile ilgili birçok anlatıda onun ışık saçtığından ve genellikle yüzünün parlaklığı dile getirilerek ince bir ruha sahip olduğu da sık sık vurgulanır. Onun bu güzelliğini ve parlaklığını temsil eden genellikle açık renkli çiçeklerdir. Bu çiçeklerde beyaz, sarı ya da pembenin açık tonları en çok göze çarpan renklerdir. Bu renklere sahip zambaklar hem itaat hem iffetin simgesidir. Bu çalışmada özellikle çiçekler Meryem Ana’nın manevi yönleri ve onun yası üzerinden değerlendirilecektir. Öncelikle saf anneden umudun annesine doğru bir eksende ele alınacaktır.

Saf Anne: Zambak

Yaşam ve ölümü konu alan anlatılarda tutku ve bereketi de simgeleyen *liliaceae* familyasından olan zambak, beyaz, pembe, sarı, turuncu ve mor gibi renkleriyle dikkat çeken bir çiçektir. Zambak, yaklaşık 140 türe sahip olmasının yanında yaprakları itibarıyla gösterişli bir çiçektir⁷. Zambak başta olmak üzere birçok çiçeğin yağından istifade edildiği ve tedavi edici özellikleri için kullanıldığı da bilinir. 5000 yıl öncesine kadar uzanan Sümerli yazıtlarında da İran’daki Susa kenti etrafında zambak tarlalarının bulunduğu ve kentin adının buradan geldiği bilgiler arasındadır (Uzun, 1984: 73). Kaynaklarda, Mısırlıların cenaze törenlerinde çelenkler için özellikle zambak tercih ettikleri bilgisi yer alır (Wilson ve Mathew, 1980: 329). Öyle ki Eski Mısır’da zambağa gösterilen saygı sebebiyle ölümler gömülürken yanlarına zambak koyulurdu (Trinklein, 2014: 1-2). Çiçeklerin hayata bu denli dahil edilmelerinin sebebi düşünüldüğünde, insanlara verdikleri manevi haz ve yaşam enerjisine sundukları katkı sonucunda daima var oldukları kanısına varılabilir.

Zambaklar, mit ve efsanelerde sütü, kanı ve gözyaşını temsil eder. Hint, Mısır ve Alman gibi çeşitli mitolojilerde önemli bir sembol olarak görülen zambak, Yunan mitolojisinde yeryüzünde ilk olarak tanrıça Hera’nın göğsünden damlayan sütlerle filizlenir. Hristiyan efsanesinde ise bir ejderha, Aziz Leonard’ın kanını döker ve damlaların düştüğü yerde vadideki zambaklar yükselir (Reiss, 2013:11). Uzun bir muhalefeti temsil eden ve aşkta birleşen kırmızı zambak, psişenin güneş enerjisini, erkeksi enerjileri temsil ederken; beyaz zambak, güneşin yanıcı doğasına karşı çıkan ay ve dişili temsil eder (Aras, 2010:156). Hayatı ve yaratıcı gücü temsil eden Tanrıça Juno’nun amblemi bir zambaktır. Juno, sihirli zambağını kullanır ve oğlu Mars’a herhangi bir erkek yardımı olmadan hamile kalır. Böylece çiçek,

⁶ <https://angelusnews.com/faith/marys-flowers/>

⁷ Tarihi kayıtlara bakıldığında, Girit Uygarlığı döneminde Knossos’ta zambak yetiştiriciliğine rastlanır. Bu tarih milattan binlerce yıl öncesine tekabül eder. Milattan önce de insanlar çiçek yetiştirmeye ve bitkilerin dünyasına ilgi duymuşlardır. Yunanlılar ve Romalılar zambağı saflığın bir simgesi olarak görürler ve gelin ile damadı zambak ve buğday çelenkleriyle taçlandırarak temiz ve bereketli bir evliliğe işaret ederler (Skinner, 1911:151). Romalıların saray bahçelerinde sümbül, nergis gibi çiçeklerin yanında farklı amaçlar için zambak yetiştirdikleri bilgisine ulaşılır.

tanrıçanın kendi kendini dölleme gücünü temsil eder. Zambak, Meryem Ana'ya da hamile kalmasının bir sembolü olarak miras kalır (Walker, 1988: 426).

Eski Ahit içerisinde Yahudi halkının kurtuluşunu ve umudunu temsil etmesi sebebiyle birkaç defa zambaktan bahsedilir (Ruzzi ve Fabiani, 2018: 6-11). Kur'an-ı Kerim'de Âl-i İmrân suresindeki 3/37 numaralı âyette Hz. Meryem "güzel bir bitki" olarak nitelendirilir ve ondan bir çiçek olarak bahsedilir. Ancak, bilhassa zambak çiçeğine benzetildiğine dair bir ibare bulunmaz. *Doğrul'un* "Ve onu pek güzel yetiştirdi." şeklinde tercüme ettiği âyet, bazı kaynaklarda "güzel bir çiçek gibi, güzel bir bitki gibi" olarak aktarılır (Şener, 2016: 83).

İffetli ve erdemli olmayı sembolize eden beyaz zambak, geçmişte birçok aziz ve azizenin sembolü olarak da kullanılmıştır. Zambağın, Meryem Ana ile özdeşleştirilmeden evvel tüm bâkir azizlere atfedildiği, bu azizlerin bir sembolü olduğu diğer bilgiler arasındadır (Ruzzi ve Fabiani, 2018:13). "Meryem Ana'nın Göğe Yükselişi" öğretisinin yayıldığı II. yüzyılda zambak çiçeği hakkında yapılan teolojik yorumların varlığı görülür. İnanışa göre, Meryem Ana defnedildikten üç gün sonra mezarı ziyaret edildiğinde, güller ile beyaz zambakların büyük bir demet şeklinde boş bir mezarın üzerinde ortaya çıktıkları fark edilir (Coats, 1956: 125-126).

Hristiyan ikonografisi içerisinde yer alan ve zambak çiçeği motiflerinden olan "Fleur-de-Lis", üçlü birliği sembolize eder. Taç yapraklarının dünyevi ya da semavi bir anlamı olsa da asıl dikkat çekici olan pistilin baş kısmıyla ilgili kurduğu ilişkidir. Bu motifin üçgen kısmı kutsal üçlemenin üyeleri olan Baba, Oğul ve Kutsal Ruh ile ilişkilendirilir. Kutsal Üçleme doktrini arasında ilk kez bağlantı kurulur. Zambak sembolizmi XIV. yüzyıl Fransa'sına kadar süren bir gelenek olan çiçeğin fiziksel özelliklerine dayalı yorumuyla, Meryem Ana ile özdeşleştirilir (Hinkle, 199: 14). Sembolün alt kısmında yer alan ve kuşak şeklinde her iki tarafı da sarmalayan şerit Meryem Ana'yı temsil eder (Piercy, 2013: 15-18).

Resim 1: Fleur-de-Lis, dictionary of cambridge.

Resim 2: Dalları ve yaprakları ile Fleur-de-lis

Melek Cebrail tarafından Meryem Ana'ya hamile kalacağını bildirdiği "Müjde" olayı Hristiyan sanatının en çok kullanılan temalarından biridir. Bu hadisede Meryem Ana'nın saflığına atıfta bulunmak için beyaz zambak kullanılır. Ayrıca farklı anlatılarda Meryem Ana'nın evlenme sürecinde, Yusuf Peygamber'in elinde tuttuğu bir zambak vesilesiyle kalabalıklar içerisinde onu fark ettiği ve böylelikle onu seçtiğinden söz edilir (Ruzzi ve Fabiani, 2018: 12). Vadi zambağı ise kimi zaman çarımha gerilme ile bağlantılı şekilde Meryem'in gözyaşları olarak anılan ve "mutluluğa dönüş" anlamına gelen Mayıs bahar çiçeği olarak bilinir. IX. yüzyılın yas çiçekleri olan vadi zambakları, ölümü değil yaşamı kutlayan özgün düğün buketlerinde görülür (Reiss, 2013: 166). Hem mutlu hem de hüznü günlerde tercih edilen zambak rengi ve büyüklüğüne göre farklı anlamlar içerir. Çeşitli yönleriyle zambak; ruhun saflığının,

temizliğin, erdemli olmanın, bekaretin ve yeniden dirilişin bir sembolü olur. Meryem Ana'nın hayatındaki tüm önemli anlarda en belirgin eşlikçilerinden bir tanesi zambaktır.

Güçlü Anne: Nilüfer

Avrupa'ya gelişi 1787 olduğu belirtilen nilüfer, diğer adıyla lotus çiçeği, *nelumbonaceae* ailesindedir ve Asya kökenli bir bitkidir. Lotus çiçeğine mistik anlatılarda sıkça rastlanır. Çin ve eski Hindistan'da Buda'nın doğuşunun lotus çiçeğinin kalbinden gerçekleştiğine inanılır. Bu sebeple nilüfer çiçeği Budistler nezdinde çokça saygı görür (Söğüt, 1996: 77). Bazı nilüferler, Mısırlılar⁸ ve Mayalar arasında cenaze esnasında motif olarak kullanılmıştır. Ayrıca nilüferin çeşitli türleri, sinirleri uyatarak hipnotik bir durumu tetikler ve sarhoşluk etkisi yaratabilir. Bu özelliğiyle nilüferler şamanın olmazsa olmaz ritüel malzemelerinden biridir (Emboden, 1978: 401) ve birçok uygarlık tarafından da bu amaçla kullanılmıştır⁹. Nilüfer, Hint sanatında ebedi ve ezeli kabul edilen tanrıçanın sembolüdür. Bir tanrıça olan Pandma daima nilüfer bir çiçeğinin üzerinde otururken görülür (Zimmer, 2004: Aktaran Koçak, 2016: 5).

Budistler tarafından Uzakdoğu'da kutsal kabul edilen Merhamet Bodhisattvası "Gaun Yin" ile Meryem Ana arasında ilişki kuran ve bu noktada nilüfer çiçeğini güçlü bir sembol olarak ele alan akademik çalışmalar mevcuttur. Nilüfer aynı zamanda dişiliğin sembollerindedir. Dişil ile ilgili sembollerde görülmesi tesadüf değildir. "Nilüfer, Hintlilere göre evrenin kozmik suların yeniden doğuşuna tanıklık etmişti. Bu doğumda suyun ve nilüferin payına düşen neydi? Dişil ilke olarak suyun yaratım mekânı yani rahmi, nilüferlerle varlık bulmuştu. Böylece nilüferin ve toprağın tanrıçası bildiler" (Koçak, 2016: 39). Nitekim Meryem Ana için de kullanılan bu sembol, onun doğurganlığını ve yüce bir varlık olarak dişiliğini temsil eder. Nilüfer hem insanlığın hem de tabiatın anası olarak anlatılarda yerini alır.

Genel olarak saflığı ve evrenin yaratılışını temsil eden nilüfer, karanlıktan aydınlığa geçme gücüdür ve açıldıkça daha da aydınlanır. Bu çiçek çamurlu sulara yetişir; ancak güzel pembe, beyaz, sarı ve mavi çiçekler üretmek için uzun, güçlü bir sap üzerinde yükselir. Bu yükseliş Hristiyanlıkta, her türlü zorluğun üstesinden gelmek için kararlılık, içsel güç ve derin inanç olarak görülür¹⁰. Heykel ya da resim sanatında Meryem Ana bu çiçekle özdeşleştirilerek bir nilüfer çanağı içinde tasvir edilir. Çiçek tam açmış haldedir, genellikle Meryem Ana bu tasvirde tek başındır. Onun, bu çiçeğin açmış hali ile sembolize edilmesindeki mana, sabrı ile itaati neticesinde artık yüce bir insan olduğuna inanılmasıdır. O, zorlukların üstesinden gelebilen güçlü biridir. Böylece bulanık bir suyun içerisinden güneşe uzanıp yenilenmeyi başarabilmiştir.

⁸ Mısır lotusunun mavi çeşidi (*nymphaea caerulea*) Mısır sanatında çokça tercih edilir. Kutsal bir lotus olan "nelumbo nucifera" hem Hindu hem de Budistler için önemlidir. Beyaz veya pembe çiçeklere sahiptir ve suda yaşar. Farklı ve nadir çeşitleri, Kuzey Amerika'da doğu kesimlerde görülür (Needham 1986: 135). Sadece belirli coğrafyalarda bulunması sebebiyle de bu çiçek özeldir. Mısır'ın eski, orta ve yeni Firavunluk döneminde sesbani, lotus ya da kına gibi çiçekli çalı çeşidi haricinde fazla sayıda kültürel çiçeği bulunmaz. Ancak ismi sayılan bu çiçekler çokça kullanılır (Goody, 2010 :74) Yeni Krallık dönemine bakıldığında durum değişir, çok daha fazla ve farklı sayıda çiçek yetiştiriciliği yapıldığı görülür. III. Ramses tarafından tanrı Helipolis'e adanan lotus ve sazların yanı sıra çeşitli ülkelerden temin edilen güzel kokulu çiçeklerle" dolu havuzları olan bahçelerden bahsedilir (Joret,1897: 98 aktaran Goody, 2010:74). Bir havuz çiçeklerle süslenmek istendiğinde her dönemde akla ilk gelen çiçeklerden biri nilüfer olur.

⁹ Bkz. W. A. Emboden, "Transcultural use of narcotic water lilies in ancient Egyptian and Maya drug ritual".

¹⁰ "Lotus Flower Meaning in Christianity (Essential Guide)" <https://www.petalrepublic.com/lotus-flower-meaning-in-christianity/> (Erişim:15.03.2023)

Dua Eden Anne: Lâle

Parlak rengiyle yapraklarla çevrili düz ve sert bir dal üzerinde dik duruşuyla dikkat çeken lalenin¹¹ yanakları geceleri kapanır ve güneş doğar doğmaz yeniden açılır. Lâle, bulunduğu coğrafyaların kültürü ve çeşitli renkleriyle birçok anlatı içerisinde rastlanabilecek önemli bir sembol olma özelliğine sahiptir. Birçok medeniyette ve dinde lâle, hüznü sembolize etmekte ve onunla ilgili çeşitli anlatılar bulunmaktadır¹². Semavi dinlerde de lâlenin pek çok noktada önemli bir sembol olarak yer aldığı görülür. Âdem peygamber cennetten kovulur ve çok fazla göz yaşı döktüğü için gözlerinden kanlar akar, bu kanlı göz yaşları da lâleye dönüşür (Yıldırım, 2008: 484). Lalenin başını eğmiş hali resim sanatı ve edebiyatta sembol olarak kullanılır. Lâle hem düz hem ters formuyla inanış ve anlatılarda yerini alır. Lâlenin başı dik durmayıp aşağı doğru bakıyorsa bu yas ve gözyaşı demektir. *Gezgin*'e göre, "İslami gelenekte lâle, Allah'ın yolundan ayrılmayan ve tüm sıkıntılara karşı imanla direnen inananları simgeler. Bunun yanında lâle kederli kalbin de simgesidir" (2010: 126). İslami söylencelere göre, ters lâlenin boynunun bükük ve renginin kırmızı oluşu, Hz. Hasan ve Hüseyin'in Kerbela'da katledilişlerine bağlanır. Lâlenin baş aşağı hali, Anadolu topraklarında görülen ve unutulmayan acıları temsil eder¹³. Baş aşağı duran haliyle lale tıpkı bir bebeğin doğum anındaki haline de benzer ve bu şekli ile yeniden doğuşu ve tazelenmeyi de simgelediği söylenebilir. Ayrıca lâlenin, kadehe benzer şekli olduğundan tasavvufta gönül ile özdeşleştirilir. O, bir "arifin" kalbi olarak düşünülür ve dertler içinde kıvrılmakta olan bir şarap kadehidir.

Hristiyan rivayetlerine göre, oğlunun çarmıha gerilişine şahit olan Meryem Ana'nın göz yaşları yere düştüğü esnada, her bir damlanın yerinde bir ters lâle zuhur etmiştir. Manevi anlamda lâle dua ile özdeşleştirilebilir ve bu nedenle erdem amblemi olarak kabul edilir (Gemminge, 1894: 197). Mayıs ayı, Meryem Ana'nın çokça anıldığı özel bir aydır. Bu ayda her taraf onu temsil eden çiçeklerle dolu olur ve Meryem Ana heykelleri ile sunaklar, çiçekler ile süslenir. Süslemeler için tercih edilen çiçeklerden biri de lâledir. Çünkü lâle, Meryem Ana'nın duası olarak bilinir ve onun lütuf doluluğunu temsil ettiği kabul edilir. Yukarı bakan çanakları Meryem Ana'nın lütfuna açıklığını yansıtır¹⁴. Herkesi sevgiyle kucaklayan bir anne olarak tarif edilen Meryem Ana, tıpkı bir lale gibi yalnız olsa da tüm zarafetiyle dik duruşuyla bilinir.

Anne Eli: Hanımeli

Caprifoliaceae familyasına ait olan hanımelinin 180 kadar türü bulunur¹⁵. Çiçekleri çok hoş kokuludur ve çoğunlukla beyaz, sarı ya da kırmızı renktedir. Çekiciliği ve kokusu sebebiyle tercih edilen¹⁶ hanımeli çiçeği birçok kültürde sembolik anlamlara sahiptir. Hanımelinin özellikle aşkın yaşayan bir sembolü olduğu kabul edilir. Çiçeklerin iç içe geçmiş iki aşık gibi görüldüğü ve kokusunun tutku ve aşk hayallerini temsil ettiğine inanılır. Hristiyan resim ve heykel sanatında narin elleri ve ince uzun parmakları ile temsil edilen Meryem Ana'nın parmaklarını sembolize eden çiçeklerden biri de hanımelidir. Meryem Ana'nın hanımeli ile bir mesaj verdiğine inanılır. Bu mesaj şöyledir: "*Beni ne*

¹¹ Lâle ile ilgili yapılan araştırmalarda bronz çağına kadar gidilebilir. Çünkü bronz çağı itibarıyla Kuzey Afganistan'da lâle bayramı kutlanır (Melikoff, 1967; Aktaran Schimmel, 2004: 45). Kültürün önemli bir parçası olan kutlamalar, insanın iç dünyasına olumlu yansır ve ondaki manevi duyguları harekete geçirerek bu yönünü güçlendirir.

¹² Yunan mitolojisinde, Afrodit'e âşık olan Ares yüzünden Adonis'e vahşi bir domuz musallat olur. Adonis de domuzu avladığı esnada yaralandığı için bedeninden toprağa kan damlar ve dağ lâleleri oluşur (Gezgin, 2010: 58).

¹³ <http://tusba.gov.tr/ters-lale> (Erişim tarihi 03.01.2023)

¹⁴ "Marian Memorial Garden dedicated in Greene" <https://thecatholicsun.com/marian-memorial-garden-dedicated-in-greene/> (Erişim tarihi 03.01.2023)

¹⁵ Hammeli her iki yarım küredeki ılıman bölgelerde yetişir. Ancak Güney Asya ve Kuzey Afrika ya da Himalayalar'da da görülebilir. Bu çiçeğe ait çoğu tür Çin coğrafyasındadır. Hanımelinin yetişmesi için sıradan bahçe toprağı yeterlidir.

¹⁶ "Honeysuckle Plant" <https://www.britannica.com/plant/honeysuckle> (Erişim, 28.03.2023)

kadar uzun süre seversen, benim için o kadar değerli olursun! Bana ne kadar uzun süre hürmet edersen, beni o kadar memnun edersin! Ne kadar uzun süre benim çocuğum olursan hem burada hem de sonsuzlukta o kadar istekle senin Annen olacağım!” (Gemminger, 1894: 178). Hanımeline atfedilen bu anlamla birlikte Meryem Ana'nın daimî desteğini de sembolize ettiği söylenebilir.

Alçakgönüllü Anne: Menekşe

Violaceae L. familyasına mensup menekşenin neredeyse 900 türü vardır¹⁷. Her yıl yeniden açan ve birçok türe sahip olan menekşe, yeniden başlama ve güce güç katmayı sembolize eder. Roma mitolojisinde bulunan “Man” adı verilen ruh, ölümlere aittir. Bu ruhlara süt, bal ya da şarap sunulurken çiçekler de hediye verilir. Man kültüründe *Violaria* önemli bir bayramdır ve o gün ruhları mutlu etmek için mezarlarının üzerine menekşeler konur (Grimal, 1997: 78). Menekşe çok uzun yıllardır insanlar tarafından kaybettikleri yakınlarını anmak için mezar ziyaretlerinde kullanılır. Kokusunun güzelliğinden dolayı yetiştirilen menekşeler, bilhassa İngiltere’de Viktorya döneminde popüler olmuştur. Mor renk, oldukça önemli addedilmiş ve hafızalarda menekşeyle özdeşleşerek soyluların ya da sarayda yaşayanların tercihi olmuştur. Mor rengini verdiği için menekşe kumaş boyamalarında da kullanılmıştır. Ayrıca uluslararası hediyeler için Çin’de ipekli mor kumaşlar tercih edilmiştir (Koçak, 2009: 4). Menekşeler renk, koku ve şekilleri sayesinde çeşitli kültürlerde kendine yer bulur. Örneğin, şiirlerde siyaha dönük mor renk tüy, saç ya da ben yasin sembolüdür (Yıldırım, 2008: 157). Menekşelerin bazen boyunlarının eğri duruşu sebebiyle de tevazunun bir simgesi olduğu düşünülebilir.

Menekşenin adı zaman zaman Meryem Ana ile anılır. Aziz Bernard’ın Meryem Ana’dan bahsederken, “alçakgönüllülüğün menekşesi, iffet zambağı, hayırseverliğin gülü, Gilead merhemi ve cennetin altın şebboyu” gibi sıfatlar kullandığı bilinir¹⁸. Çiçek, imgelem olarak tek bir noktayı işaret etmez; kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Meryem Ana’yı sembolize eden birçok çiçeğin var oluşu buna örnektir (Goody, 2010: 228). İnsan zihninde tasarlanan ve daha sonra içindeki maneviyatla anlam kazanan çoğu şeyde bu durumu görmek mümkündür.

Acılı Anne: Gül

Rosaceae familyasından olan ve kendine has güzel kokusuyla hem göze hem de gönle hitap eden gül, çiçeklerin kraliçesi kabul edilir. Bazı türler yakınında bulunduğu yapıya bir sarmaşık gibi tırmanıp etrafını sarıcı özellik gösterebilir. Renkleri vesilesiyle mana bulan gül kırmızı rengiyle aşk ve sadakati, pembe rengiyle zarafeti, beyaz rengiyle de saflık ve masumiyeti sembolize eder. Her zaman olumlu duyguların sembolü olarak görülmeyen gülün sarı rengi, hüznün ve ayrılığı, siyahı da yas ve vedayı simgeler. Bunların yanı sıra, kurumuş güller baharın ve her dem tekrar hayat bulması sebebiyle diriliş ve sonsuzluğun simgesi olma özelliği taşır (Çelikdağ, 2017: 107). İlk defa ne zaman sembol olarak kullanıldığı bilinmese de gülün yeni manalar kazanarak sembol olma özelliğini kaybetmeyeceği söylenebilir. Neredeyse her yüzyıl içerisinde gül sayesinde anlamını güçlendirecek bir kavramın doğacak olması kaçınılmazdır; çünkü gül her zaman kokusu, farmakolojik özellikleri ve çeşitliliği ile dikkat çekicidir. Tarih boyunca gülün manevi enerjiyi yükselttiğine inanılır ve bunula ilgili karışımlar ve uygulamalar yapılmıştır.

¹⁷ Ilıman iklimin olduğu bölgelerde menekşe daha çok görülür. Eğer tropik bir bölgeyse, menekşeler dağlık alanları daha çok severler. Japonya ve Balkanların yanı sıra Arjantin dahil üç merkezden yayılmıştır (Dinc; 2002:1).

¹⁸ “The Herbs and Flowers of the Virgin Mary” <https://udayton.edu/imri/mary/h/herbs-and-flowers-of-the-virgin-mary.php> (Erişim tarihi: 02.04.2023)

Mit dünyasında tanrıçalara tapınmayla ilişkilendirilen gül, eski Roma'da Venüs'ün çiçeği, güzelliğin simgesidir. Roma tanrılarının büyük önem atfettiği gül, kaosu ve çelişkili bir karakteri de ifade eden bir semboldür. Roma'da bazı rahibeler tarafından bir görev nişanı olarak takılır. Kibebe, Roma sokaklarından tören alayıyla geçerken, "gül yağmuruna" tutulur (Walker, 1988: 433). Gül yapraklarının yağmur olarak bir topluluğun, bir insanın ya da kutsal sayılan bir objenin üzerinden yağmurun temsili olarak dökülmesi dünyanın birçok yerinde, geçiş dönemi uygulamalarında bereketi ve yeniliği temsil etmesiyle öne çıkmıştır. Özellikle İtalya, İspanya, Brezilya, Portekiz ve bu topraklara yakın bazı ülkelerde Meryem Anayı anmak için yapılan törenlerde, düz bir ahşap düzenek üzerine konulan, insanlar tarafından sırtta taşınan büyük bir Meryem Ana ikonunun üzerine gül yaprakları atılır¹⁹.

Gül, neredeyse her medeniyette mistik bir anlama sahip özel bir bitkidir. "Eski Hint'in *Zendavesta* isimli kitabında, gülden manevi bir şekilde bahsedilir; Hindistan'da, Suriye'de, Mısır'da bu çiçeğin ilham kaynağı olduğu eserler bulunur" (İslamoğlu, 2005: 263). Gül kokusunun kalıcı ve belirgin olması sebebiyle gülün önemli kişi ve olayların sembolü kabul edilir. Güle İslamiyet'te kutsallık addedilmiş ve kokusu Hz. Muhammed'in kokusuna benzetilmiştir. Bu çiçek, Hz. Muhammed tarafından öpülen ve onun tarafından Allah'ın yüceliğinin sirayet ettiği düşünülen bir çiçektir. Hatta Hz. Muhammed gülü öptükten sonra gözlerine sürmüştür. Hz. Muhammed'in Miraç'a yükselirken ter damlalarının aktığı, o damlalardan da gülün meydana geldiği rivayetler arasındadır (Schimmel, 2004: 83). Gülün kokusunun sebebi olarak da bu rivayet gösterilir. Buradan hareketle gül Müslümanlarca özel kabul edilmekte ve gül suyu kullanmak makbul görülmektedir. Bilhassa mevlit öncesinde ve sonrasında gül suyu dağıtılır. Ayrıca kırmızı gül "ilahi azamet hırkası"nın rengi kabul edilir (Schimmel, 2004: 39). Gül kokusu, çoğu zaman cennet kokusu ile de özdeşleştirilir (Ayvazoğlu, 2016: 128).

Tanrı tarafından yaratılanların çeşitli yüzleri içerisinde kısmen ortak yönleri vardır. İnsanın kendi adeta manevi bir bahçedir. Bu bahçede Meryem Ana tomurcuktur ve gül kabul edilen İsa Peygamberi dünyaya getirir (Goody, 2010: 162). Gülün İsa Peygamber ile bir bağlantısı da dikenleri vesilesiyledir. Gülün dikenleri İsa Peygamber'in başındaki tacı ve çektiği acıları sembolize eder. Ayıca gülün onun kanının toplandığı kap olan "Gaal"i (kutsal kupa) ile Meryem Ana'nın karnını temsil ettiği de bilinir (Halis, 2022: 50). Bunların yanı sıra gül, yalnızca İsa Peygamber'in sembolü değil Tanrının sözünü işitmiş olan neredeyse önemli tüm dini karakterlerin de simgesidir. Örneğin; İbrahim, Musa, Yusuf ve Süleyman Peygamberler bu önemli karakterlerden birkaçıdır (Goody, 2010: 162). Semavi dinlerde gül daima manevi olarak kıymetli olanı temsil eder. Hristiyanlığın ilk çağlarında gül, Hz. İsa'nın sembolü olarak görülmüş ve Meryem Ana da "dikensiz gül" olarak vasıflandırılmıştır.

Meryem Ana'nın sembollerinden beyaz gül, ay, su ve saflık ile özdeşleştirilir. Meryem Ana ile annesini konu alan ve içerisinde gül geçen çeşitli anlatılar vardır. Bir anlatıda, kilise görevlilerinin de vaazlarında belirttikleri üzere, Meryem Ana'nın tertemiz bir şekilde gebe kalmasının bir gülün büyüyle gerçekleşmiş, Meryem Ana'nın annesi Anne (ya da Hana) bir gülü koklarken kızına hamile kalmıştır (Walker, 1988: 434). Zambak kadar gül de hamile kalmayı temsil eden sembollerdendir.

Borghese şapelinde her yıl kutlanan Meryem Ana yortusunda, tavandaki deliklerden, rahipler ve ibadet edenlerin üzerine bir sis gibi beyaz gül yaprakları atılır. Bu yapraklar Meryem Ana'nın Esquilin Dağı'nda kar yağarken görünmesini anmak içindir (Skinner, 1911: 242). Meryem Ana ayinlerinde gül iffet, bekaret ve tüm cinsel çağrışımlardan arınmış bir sevgi anlamındadır. Gül, ilahi bir kurbanı ya da dikenlerinden dolayı ölümü de işaret eder. Hristiyan şairler Meryem Ana'nın, evladının yanı sıra cenneti ve dünyayı bir yuvarlak gülün içerisinde rahminde taşıdığını dile getirirler (Mc Lean, 1981: 128). Meryem Ana

¹⁹ "Meryem Ana'nın Tjola'ya Dönüşü" <https://www.instagram.com/reel/ConS-G1PyZt/> (Erişim 14.02.2023)

düşünüldüğünde, onun evlat acısı çekmiş olduğu hatıra geldiğinden gül, hüznü bir anneyi de anımsatır. Bunların yanı sıra gül, Hz. İsa'nın kanını, dikenleri günahları ifade eder ve böylece kırmızı gül Meryem Ana'nın acılarının bir sembolü olarak ortaya çıkar (Gemminger, 1894: 91). Rengi itibarıyla kırmızı gülün acıyı ve kanı temsil edişiyile Hristiyan anlatılarında sıkça karşılaşılr.

Yaslı Anne: Kadife Çiçeği

Asteraceae ailesine mensup kadife çiçeği (*tagetes minuta*), *tagetes* cinsinin önemli bir parçasıdır. Çiçekleri küçük olsa da kokusu belirgindir (Sadıa vd., 2013: 3). Bu çiçek ile hem keyifli hem de hüznü anlarda bir sembol olarak karşılaşmak mümkündür. Özellikle ölümün simgesi olan kadife çiçeği sade, sarı bir çiçektir ve içi boş olup bir sapında ise süt bulunur. Bitki neredeyse bir ot gibi büyür ve özellikle ölenlerin mezarlarında bulunur. Kadife çiçeği tam da bu nedenle ölümün amblemi olarak kabul edilir. Bazen “keder çiçeği” olarak tanımlanan kadife çiçeğinin aslında zaman zaman ağladığı düşünülür ve gözyaşı damlacıkları gece boyunca çiçeğin içinde toplanır ve sabah açtığında gözyaşı gibi akar²⁰. Bu çiçeğin, Antik Yunan Dönemi'nin altın çiçeği olduğu ve onlar tarafından en önemli festivallerde dekorasyon için kullanıldığı bilinir (Beals, 1917: 151).

Meryem Ana sembolizmi açısından önem arz eden kadife çiçeği özellikle göğe yükseliş hadisesinden sonra onunla özdeşleştirilir ve büyük katedrallerde, kutsal Meryem Ana heykellerine dua edenler tarafından bu çiçek sunulur. Altın yaprakları Meryem Ana'nın başını taçlandıran ışık huzmelerine benzetilir ve alacalı rengi, Meryem Ana tarafından Tanrı'nın isteklerinin kabul edilmesini temsil eder. “Marigold” olarak anılan kadife çiçeği hem Meryem Ana'nın hem de sevdiklerinin ölümünü onu görenlere hatırlatır (Gemminger, 1894: 134).

Kadife çiçeğinin birçok sıfatının yanı sıra “Mater Dolorose” yani yaslı anne olarak da anılan Meryem Ana'yı sembolize etmesi, ağlayan bir çiçek olması ile de ilişkilidir. Ayrıca Meryem Ana'nın bu bitkiyi göğsünde taşıdığı, bu sebeple “Mary Gold” adını aldığı bilinir (Skinner, 1911: 175). Birçok anlatıda Meryem Ana elinde, tacında ya da boynunda çiçek bulundurulur.

Kalbi Kanayan Anne: Siklamen

Toprak altında yumrusu bulan bir tür olarak siklamen, uzun ömürlü ve gösterişli çiçeklere sahiptir. Önceki yıllarda *primulaceae* familyasına dahil edilen *cyclamen* son yıllarda *myrsinaceae* familyası içerisinde sınıflandırılır (Jalali vd., 2012:11). Bu çiçekle ilgili en eski bilgilere adını Bizans Prensesi *Anicia Juliana*'dan alan “The Anicia Juliana Codex” isimle el yazmasında rastlanır (Barker, 2013: 18). Yunan farmakolog ve botanikçi *Pedanius Dioscorides*'in de belirttiği üzere, Yunanca “kuklaminos” olarak ifade edilen siklamen, farklı özelliklerinin yanı sıra yılan sokması durumunda bir tedavi aracı olarak kullanılabilir²¹.

Siklamen çiçeği eğilmiş sırtı, kıvrılmış yaprakları ve sanki toprağın ona hazine vermesini bekliyormuş gibi aşağı bakan kıpkırmızı gözleriyle Araplar tarafından “garip kalan çiçek” olarak isimlendirilir. Bu çiçek de Meryem Ana ile özdeşleştirilir. Çünkü onun kalbini delen keder kılıcı, bu çiçeğin ortasında bulunan kırmızılıkla onun kalbindeki kan damlasıyla sembolize edilir (Skinner, 1911: 18). Meryem Ana'nın hüznünü yansıtan birçok sembolde olduğu gibi yine siklamen de kırmızılığıyla kederi ifade eder.

²⁰ “Marigolds: Mary's Gold” <https://udayton.edu/imri/mary/m/marigolds-marys-gold.php> (Erişim, 17.01.2023)

²¹ “Cyclamen” <https://www.worldofinteriors.com/story/cyclamen> (Erişim Tarihi:06.05.2023)

Umudun Annesi: Sarmaşık

Bazen bir meşe ağacının gövdesine bazen de bir evin duvarına tutunarak etrafını saran peyzaj için tercih edilen odunsu bitkilerden *araliaceae* familyasına mensup olan orman sarmaşığı, *hedera helix L* olarak da bilinir. Tıbbi amaçla kullanılabilme özelliğine sahiptir (Mandade vd., 2010: 1). Yaprakları koyu yeşil ve sivri olan sarmaşık çiçeği, tırmanma ve desteğine sıkıca tutunma eğilimi nedeniyle umudun sembolü olarak dikkat çeker. Meryem Ana kendisi için “*Ben kutsal umudun annesiyim*” demiştir. Bu nedenle o, sarmaşık ile özdeşleştirilebilir. Nasıl ki sarmaşık, ağaçların ya da duvarların üzerinde büyüyüp oraya sıkıca tutunuyorsa, Meryem Ana da çoğu zaman yalnız görünmez. O, sanat eserlerinde de genellikle oğlu olan Hz. İsa’nın yanındadır. Onun dayanağı, yardımı, öğüdü ve tesellisidir. Yaşamın her durumunda ona güvenir ve ona umut bağlar. Oğlunu tapınakta kaybettiğinde, insanlardan teselli aramaz onu yeniden bulacağından emin bir duruş sergiler (Gemminger, 1894: 24-25). Bu durum inançla, güneşe doğru uzanan bir sarmaşığa benzetilebilir. Meryem Ana ve sarmaşık çiçeği önemli kültürel ve dini anlamlara sahiptir. Meryem Ana Hristiyanlıkta merkezi bir figür olup İsa’nın annesi olarak saygı görürken, sarmaşık çiçeği de tarih boyunca sadakat, diriliş ve ebedi yaşam gibi çeşitli temaların sembolü olarak kullanılmıştır. Bazı geleneklerde sarmaşık çiçeği Meryem Ana ile de ilişkilendirilir ve onun oğluna olan sadakatini ve kalıcı sevgisini temsil eder.

Kutlu Annenin Diğer Kutlu Çiçekleri

Meryem Ana bazen tek bir çiçek bazen de bir çiçek bahçesinin tümü ile özdeşleştirilir. Bu sebeple birçok ülkede Meryem Ana bahçeleri bulunur. Bu bahçelerdeki çiçeklerin her biri kültürün çeşitli kollarında yeni bir anlam kazanır. Böylelikle her zaman hatırlanmak üzere Meryem Ana ile anılan bitkiler göz önünde tutulur ve onlarla ilgilenmenin sevap olduğu düşüncesi kabul görür. Bu bağlamda neredeyse her gün karşılaşılabilecek bitkiler çeşitli adlandırmaları olsa da tek bir isimle de zihinlerde kalmak üzere Meryem Ana çiçekleri olarak bilinirler. Bu çiçekler sıralandığında aşağıdaki gibi bir tablo ortaya çıkacaktır:

Tablo 1. Jack Goody, Çiçeklerin Kültürü

Siyah akasma, tespih duası, Arslanpençesi	Meryem Ana’nın örtüsü
Gündüzsefası	Meryem Ana’nın gece başlığı
Kuşyemi çiçeği	Meryem Ana’nın kurdelesi
Keçisakalı ya da erkeçsakalı	Meryem Ana’nın kuşağı
Şeytansaçı	Meryem Ana’nın danteli
Gazelboynuzu	Meryem Ana’nın terliği
Gugukçiçeği	Meryem Ana’nın önlüğü
Çançiçeği	Meryem Ana’nın yüksüğü
Yüksükotu, Anamızın eldiveni	Meryem Ana’nın eldiveni
Saksıgüzeli	Meryem Ana’nın parmağı
Yabani orkide	Meryem Ana’nın buklesi
Çuhaçiçeği	Meryem Ana’nın anahtarı, şamdanı
Deniz lavantası	Meryem Ana’nın yastığı
Semizotu	Meryem Ana’nın torbası
Mührüsüleyman, Anamızın mührü	Meryem Ana’nın mührü

Ak asma	Meryem Ana'nın kameriyesi
Nane, Maydanoz	Meryem Ana'nın asması
Yersarmaşığı	Madonna olarak da anılan Meryem Ana'yı sembolize eden bir bitki. Özellikle Madonna bitkisi olarak geçer.
Sığırkuyruğu, Anamızın gözyaşı Akzambak,	Meryem Ana'nın göz yaşı
Ak zambak	Madonna (Meryem Ana) zambağı

Sonuç

Sembol olarak çiçekler, birçok yerde olduğu gibi dini eserlerde anlatılan hadiselerin de manevi amacı ve anlamını, kalıcı ve anlaşılır kılmak için kullanılırlar. İnsanlığın tercih ettiği en eski sembollerden olan çiçekler, bekareti ve doğurganlığı sembolize ettiği kadar; cinselliği, bereketi, ölümü ve yenilenmeyi de simgeler. Kutsal anne olarak Meryem Ana tarih boyunca çiçekler de dahil olmak üzere çeşitli sembollerle ilişkilendirilmiştir. Mit dünyasında çiçekle özdeşleştirilen tanrıçalara ait izlerin çoğunlukla Meryem Ana'nın mucizelerinin anlatıldığı Hristiyan edebi metinlerinde sürdürüldüğü ve sembol olarak çiçeklere çokça yer verildiği dikkat çeker. Onu temsil eden çiçekler, bitkiler ve kokusuyla özdeşleştirilen baharatlar dünya üzerinde çeşitli kültürlerdeki yerini korumaya devam etmektedir.

Çiçek, sembolik olarak oldukça kapsayıcı bir niteliğe sahiptir. Meryem Ana'yı temsil eden birçok çiçeğin varlığından veya aynı anda hem zambak hem de menekşe olmasından bu anlaşılabilir. İnsan zihninde tasarlanan ve daha sonra içindeki maneviyatla mana kazanan çoğu şeyde de bu durumu görmek mümkündür. Çalışmada adı geçen çiçeklerin tümü farklı renkleri ve anlamlarıyla, her çağda şimdiki kadar adından söz ettiren önemli bir kadına sembol olma ve onu tasvir etme gücüne sahiptir. Pek çok yönüyle çiçekler hayata güzellikler katarken kutlu bir anneye de eşlik ederler.

Hristiyan ikonografisinde Meryem Ana genellikle zambak, gül ve menekşe gibi çiçekleri tutmuş bir şekilde veya çiçeklerle çevrelenmiş olarak tasvir edilir. Bu çiçekler, Meryem Ana'nın karakterinin ve yaşamının farklı yönlerini sembolize etmektedir. Örneğin, zambaklar saflık ve Meryem Ana'nın iffeti ile ilişkilendirilirken, güller de onun sevgi ve şefkatini temsilidir. Onun alçakgönüllülük, masumiyet ve zarafet gibi çeşitli erdemleri de çiçeklerle ilişkilendirilir. Meryem Ana, genellikle bu erdemlerin vücut bulmuş hali olarak görülür. Bu çiçekler, Meryem Ana'nın duyguları ya da anlatıda yaşananları temsil eden çeşit ve renklerde. Bu kutlu anneyi sembolize eden çiçeklerin özellikle yaşlı bir anneyle ve evlat acısıyla ilişkilendirilmiş olduğunu söylemek mümkündür.

Kaynakça

- Ataşağın, G. (1996). İlahi Dinlerde (Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam'da) Dini Semboller, Yayımlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayvazoğlu, B. (2016). *Güller Kitabı*, İstanbul:Kapı Yayınları.
- Başer, H.C. vd. (2012). "Turkish Rose: A Review Of Thehistory, Ethnobotany And Modern Uses Of Rose Petals, Rose Water And Other Roses", *Herbal Gram*, Vol. 96, 40-53.
- Barker, K. M. (2013). *The Anicia Julhana Codex: A Product Of Cultural Inheritance And Appropriation In 6th-Century Byzantium*, Master Of Arts In Art History, University Of Oklahoma.
- Beals, K.M. (1917). *Flower Lore and Legend*, New York: Henry Holt And Company.
- Carlson K. vd. (2010). *The Book Of Symbols: Reflections On Archetypal Images*, Germany:Aachen.
- Coats, A. M. (1956). *Flowers and Their Histories*, London: Hulton Press.

- Çelikdağ Süme, G. (2017). "Türk Kültüründe Değerler Simgesi Gül", Akra Kültür Sanat ve Edebiyat Dergisi, S. 13,105-123.
- Dinç, M. (2002). İç Anadolu Bölgesi'ndeki Viola L. (Menekşe) Cinsinin Revizyonu, Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Eliade, M. (2003). *Dinlerdeki Sembollerin Araştırılması Konusunda Metodolojik Düşünceler*, (Çev.: Mehmet Aydın, Mehmet Şahin Mehmet Soyhun), Konya: Din Bilimleri Yayınları.
- Emboden W.A. (1978). "The Sacred Narcotic Lily of the Nile: Nymphaea caerulea, Springer on behalf of New York", Economic Botany, Vol. 32, No.4, 395-407.
- Gemminger, G. (1894). *Flowers of Mary*, Baltimore: John Murphy & Co.
- Goody, Jack (2010). *Çiçeklerin Kültürü*, (Çev.: Mehmet Beşikçi), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Grimal, P. (1997). *Mitoloji Sözlüğü- Yunan ve Roma*, İstanbul: Sosyal Yayınlar.
- Haig, E. (1913). *The Floral Symbolism Of The Great Masters*, London: Trübner & Co. Ltd.
- Harman, Ö. F. (2004). "Meryem Maddesi", İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi.
- Hinkle, W. (1991). *The Fleurs De Lis Of The Kings Of France 1285-1488*, Southern Illinois: Published by Southern Illinois Univ Press.
- İslamoğlu, A. (2005). *Gül Kültürü" ve Cevat Rüştü, Gül Kitabı (Gül Kültürü" Üzerine İncelemeler)*, Isparta: Isparta Belediyesi Yayınları.
- Jalalı, N., Naderi, R., Şahı-Gharahlar, A., Teixeira Da Silva, J. A., (2012). "Tissue culture of Cyclamen", Scientia Hort. No. 137, 11-19.
- Jung, C.C. (2005). *Dört Arketip*, (Çev.: Zehra Aksu Yılmaz), İstanbul: Metis Yayınları.
- Kenrick, P.R. (1904). "The New Month Of Mary Oh Reflections For Each Day Of The Month", Philadelphia: Forgotten Books.
- Koçak, A. (2009). *Çiçekname*, Ankara: Gazi Kitap Evi.
- Koçak, A. (2009). "Necati Bey'in Menekşe Kasidesi Ekseninde Menekşenin Öyküsü", *1.Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Sempozyumu*, (Hzl.: G. Zavotçu), 36-44, Kocaeli, Türkiye, 15-17 Nisan.
- Koçak, A. (2016). *Mitlerle Var Oluş Yolculuğu*, İstanbul: Alfa Basım Yayın.
- Koçak, A. ve Gürçay S. (2017) "Anne Arketipi Ekseninde Uygur Destanları" Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Vol.12, No.5, 265-278.
- Mandade, R.J., Choudhuri, A., Mashirkar, V., Sakarkar, D. (2010). "Analgesic And Anti İnflammatory Activities Of Hedera Helix Leaf Extract". International Journal Of Comprehensive Pharmacy, Vol.1 No.4, 1-3.
- Mascetti, M. D. (1990). *İçimizdeki Tanrıça*, (Çev.: Belkıs Çorakçı), İstanbul: Doğan Kitapçılık.
- Melean, T. (1981) *Medieval English Gardens*, Londra: Viking.
- Narçın, A. (2010). *A'dan Z'ye Mayalar*, İstanbul: Ozan Yayıncılık.
- Needham, J. (1986). *Science And Civilisation In China*, New York: Cambridge University Press.
- Özçelik, H., Orhan, H., 2014. Türkiye'nin Gülleri. SDU Journal Of Science, Vol. 9, No.1, 43-55.
- Paolo R. ve Luigi F. (2018) "La Bellezza Del Simbolo", *Bullettino*, No.2, 6-13.
- Piercy, J. (2013). *Symbols: A Universal Language*, London: Michael O'Mara Books.
- Reiss, M. (2013). *Lily*, London: Reaktion Books Ltd.
- Sadia, S. ve Tagetes Minuta L. (2013). "A Useful Underutilized Plant Of Family Asteraceae: A Review". Pakistan Journal Of Weed Science Research, Vol. 19, No.2, 179-189.

- Skinner, C. M. (1911). *Myths and Legends Of Flowers, Trees, Fruits and Plants*, Philadelphia & London: J.P. Lippincott Company.
- Schimmel, A. M. (2004) Tanrı'nın Yeryüzündeki İşaretleri, (Çev.: Ekrem Demirli), İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Söğüt, Z. (1996). *Su Bitkileri ve Peyzaj Mimarlığında Kullanımı*, Adana: Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Yayını.
- Şener, A. (2016). *Yüce Kur'ân ve Açıklama-Yorumlu Meâl*, İzmir: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uzun, G. (1984). *Zambak Yetiştiriciliği*, Yalova: Tarımsal Araştırmaları Destekleme ve Geliştirme Vakfı.
- Walker, B. (1988). *The Woman's Dictionary Of Symbols And Sacred Objects*, California: Published By Harper Collins.
- Wilson, H.F. ve Mathew, B. (1981). *Bulbs- The Bulbous Plants of Europe and Their Allies*, London: William Collins Sons& Co. Ltd.
- Yıldırım, N. (2008), *Fars Mitolojisi Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yay.
- Yılmaz Fırkan, N. (2019) Yahudilik'te Hamsa İslam'da Fatıma'nın Eli, Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

İnternet Kaynakları

- URL-1:<http://www.mythencyclopedia.com/Fi-Go/Flowers-in-Mythology.html#ixzz7tK8Uz4KU>
(Erişim: 07.02.2023)
- URL-2:<http://www.mythencyclopedia.com/Fi-Go/Flowers-in-Mythology.html#ixzz7tK7BgK9u>
(Erişim:01.10.2023)
- URL-3:<https://www.academia.edu/20782954> (Erişim: 02.03.2023)
- URL-4 <https://www.worldofinteriors.com/story/cyclamen> (Erişim: 06.05.2023)
- URL-5 <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/fleur-de-lis> (Erişim: 01.05.2023)
- URL-6 <https://www.fleurdelis.com/fleur.htm> (Erişim: 01.05.2023)